

บทที่ ๒

ความมีอยู่ของเทวดาในพระพุทธศาสนา

การศึกษาในบทนี้ มีประเด็นที่ศึกษา คือ ความมีอยู่ของเทวดาในพระพุทธศาสนา ศึกษาในประเด็น คือ ๑ ความเชื่อเรื่อง ภพภูมิ ๒ เหตุปัจจัยให้เกิดภพภูมิ ๓ ความมีอยู่ของเทวดา ๔ สถานภาพของเทวดา ๕ หลักธรรม ๖ การปฏิบัติของเทวดา

๒.๑ ความเชื่อเรื่อง ภพ ภูมิ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา

ความเชื่อ เรื่อง ภพภูมิ หมายถึง ความที่จะเป็นสิ่งที่จริงหรือเป็นเรื่องกล่าวเท็จ จะกล่าวคือ เรื่อง เท็จ – จริง อย่างไร ความเชื่อจึงมีความหมายอยู่หลายประการเช่น

๑. เชื่อเรื่อง พระพุทธ เรื่องพระธรรม
๒. เชื่อเรื่อง เหตุการณ์ธรรมชาติ
๓. เชื่อเรื่อง ผี สาง เทวดา

ในที่นี้จึง หาเนื้อความบทบาท และเหตุปัจจัยของการศึกษา ซึ่งได้อ้างเอาคัมภีร์ และเอกสารขึ้นมา คือ บทวิจัยที่ต้องการค้นคว้าและศึกษาให้สอดคล้องไปตามความเป็นจริงจึงกล่าวว่า “ความเชื่อ” เรื่อง ภพ ภูมิ ตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นข้อความเนื้อหาของคำว่า ศรัทธา คำว่า ปสาทะ คือ ความเลื่อมใส

๒.๒ เหตุปัจจัยให้เกิดใน ภพ-ภูมิ ตามหลักของพระพุทธศาสนา

ปัจจัยที่ว่ามานี้ คือ การที่มีหลักฐานของวิญญูของจิตใจของมนุษย์ หรือ ภาพที่ว่า มนุษย์โลก “คำว่าจิต” เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของมนุษย์ ที่ว่าด้วย หลัก รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ จะว่าอินทรีย์ ก็ใช่ ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยให้มีการวนและเวียน วาย ตาย เกิด หรือ เกิด แก่ เจ็บ และตาย เพราะเป็นเหตุต่อเนื่องกัน กับคำว่า ไปสู่ ไปหา ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงให้รับทราบ รับรู้กันเอาไว้ว่า การเกิดของมนุษย์เรา “เปรียบเหมือนช่างผู้ปลูกเรือน”

การสร้าง

การสร้างนั้น ก็ต้องประกอบกับโครงสร้าง ซึ่งการนำมาประกอบให้เข้ากัน รวมกันจนรู้จนสามารถสำเร็จ นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อจะได้นำมาเป็นที่อยู่ที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยของมนุษย์เรานั้น แม้แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นพระศาสดาเอกของเรา ท่านทรงเทศนาเที่ยวจาริกเสด็จดำเนินไปสอนทั้งมนุษย์และเทวดาหรือเทพ พระพุทธองค์ท่านมีธรรมเป็นสื่อ เป็นวิชาอาวุธ ตามที่เข้าใจ เพราะได้เกิด

พระสาวกขึ้นมากมาย โดยการทรงแสดงด้วย ศีลสมาธิและพระปัญญา คราวสุรทินสมัย อดีตซึ่งเรียกว่า พุทธกาล ถิ่นแดนพุทธ การกล่าวที่ว่ามาคือ การเกิดภพและภูมิ

ตามหลักพระพุทธศาสนา หลักที่พิจารณาด้วยเหตุปัจจัย การเชื่อการศรัทธา คือความเชื่อ เพราะเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เข้าใจสิ่งที่เข้าใจ อย่างเช่นการเกิดคือการที่ต้องเอากำเนิดตามหลักโครงสร้าง จะประกอบด้วย ธาตุ คือ ธาตุ โน , น้ำ , ลม และไฟ จะแจ่งอีกว่า ธาตุ ๔ ธาตุ คือ

๑. ธาตุดิน
๒. ธาตุน้ำ
๓. ธาตุลม
๔. ธาตุไฟ

ภพ ภูมิ ของเทวดา และชั้น ในที่นี้เป็นที่จุติ อยู่อาศัยของเทวดา ตามที่เป็นระดับ เพราะเกิดตามผลบุญ ท่านให้สามารถไปจุติ เรียกว่า วิมาน หรือวิมานทองเป็นของที่ประเสริฐ เป็นแดนศักดิ์สิทธิ์ คือไปเกิดที่ “สวรรค์” ตามเนื้อหาวา ๑๖ ชั้นฟ้า ๑๕ ชั้นดิน ส่วนของเทวดา ระดับชั้นพรหม และอรุปรหม ๔ ชั้นเทวโลก คือ อาณาจักรของเทวดา หรือเทพได้แก่สวรรค์ ๖ ชั้น ส่วนของมนุษย์ได้แก่ ภพ ภูมิของมนุษย์อยู่ชั้นชนิดกับสวรรค์ ๖ ชั้น เรียกว่า กามสุคติภูมิ ที่กว้างมาจึงแสดงถึงหลักฐานและความเชื่อเรื่อง ภพ ภูมิ ที่กล่าวมาตามพระพุทธศาสนา ได้จัดตามเนื้อหาความเป็นมา โดยหลักธรรมสามารถจัดตามพระพุทธพจน์ ของพระสูตร คือ หลัก อัมมะจักกัปปวัตตะนสูตร มีดังนี้ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ คือ ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมานรดี

๒.๓ เทวดา: สถานะความมีอยู่ของเทวดาในพระพุทธศาสนา

บนพื้นพิภพนี้มีชื่อเรียกหลายอย่างบ้างว่าจักรภพ บ้างว่าจักรวาล บ้างก็โลก บ้างก็ว่าภพภูมิ ทำให้ทราบว่าการแยกตัวออกแต่ละชื่อนั้นก็ต่างกันไป ที่จะกล่าวนี้เป็น การแยกชื่อตามพระพุทธศาสนาตามภพ/ภูมิ คือว่าภพ/ภูมินั้นมี ๓ ชั้น (เรียงจากสูงไปหาต่ำ) คือ พรหมโลก เป็นชั้นที่สูงที่สุด เป็นอาณาจักรของพรหมทั้งที่เป็นรูปพรหม ๑๖ ชั้น และอรุปรหม ๔ ชั้น เทวโลก คือ อาณาจักรของเทพ ได้แก่ สวรรค์ ๖ ชั้น ส่วนมนุษย์ ได้แก่ภพภูมิของมนุษย์อยู่ชั้นชนิดเดียวกับสวรรค์ ๖ ชั้น เรียกว่ากามสุคติภูมิ ในหัวข้อนี้จะได้แสดงหลักฐานความมีอยู่ของเทพต่อไป ดังนี้

๑) ความมีอยู่ของเทพแยกตามภพ (สวรรค์ ๖ ชั้น)

เทพหรือเทวดาหรือเทวะ คือชาวสวรรค์ทุกประเภท ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเรียก อาณาจักรของเทพนี้ว่าเทวโลก คือโลกของหมู่เทพในสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ เป็นภพภูมินี้ที่มีอารมณ์เลิศ เป็นโลกที่มีแต่ความสุข แต่ยังเกี่ยวข้องกับกามอยู่ มีตอนหนึ่งที่เหล่าเทพนี้กำลังแข่งชิงอาวุธสรรพสิริคุณการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ได้แก่

(๑) เทพชั้นจาตุมหาราช

- (๒) เทพชั้นดาวดึงส์
- (๓) เทพชั้นยามา
- (๔) เทพชั้นดุสิต
- (๕) เทพชั้นนิมมานรดี
- (๖) เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี^๑

เทพชั้นจาตุมหาราช มีทั้งที่อยู่ระดับพื้นดิน ที่เรียกว่าภุมมัญญเทพ เช่น รุกขเทพ ที่อยู่ในอากาศ ซึ่งเรียกว่า อากาศเทพ ซึ่งชั้นจาตุมหาราชนี้ เป็นสวรรค์ระดับชั้นจาตุมหาราช มีจำนวนท้าวจุลโลกบาลผู้ปกครองทิศของจักรวาลใน ๔ ทิศ เป็นชั้นของสวรรค์ที่ท้าวมหาราชหรือท้าวจุลโลกบาลทั้ง ๔ ปกครองในละทิศ กล่าวคือ

ท้าวธตรฐ	จอมคนธรรพ์	ปกครองทิศตะวันออก
ท้าววิรุฬหก	จอมกุมภันท์	ปกครองทิศใต้
ท้าววิรูปักษ์	จอมนาค	ปกครองทิศตะวันตก
ท้าวกุเวรหรือเวสสวัณ	จอมยักษ์	ปกครองทิศเหนือ ^๒

เทพชั้น**ดาวดึงส์** คือสวรรค์ระดับชั้นดาวดึงส์ มีจำนวนสหายเทพ ๓๓ ตนมีพระอินทร์หรือท้าวสักกะเป็นหัวหน้า ซึ่งชาติก่อนท้าวสักกะเกิดเป็นมฆมาณพพร้อมด้วยสหายอีก ๓๒ คน (รวมหัวหน้า) มีจิตอาสารบําเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยไม่เห็นแก่เงินทองหรือชื่อเสียง แม้บางครั้งจะถูกกลั่นแกล้งจนแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่สุดท้ายด้วยความหนักแน่นมั่นคงจึงยืนหยัดในความดีตลอดชีวิต เมื่อตายแล้วจึงได้บังเกิดเป็นเทพพร้อมกับเพื่อนที่ร่วมอุดมการณ์กันมาทั้ง ๓๒ คน บังเอิญว่าสวรรค์ที่ ๓๓ คนนี้ไปเกิด มีพวกอสูรอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ท้าวสักกะจึงนัดแนะกับเพื่อน ๆ ว่าจะไม่ยอมดื่มสุราที่พวกอสูรนำมาเลี้ยงต้อนรับ ในขณะที่พวกอสูรดื่มจนเมามายไม่ได้สติ เทพทั้ง ๓๓ องค์จึงขับไล่สูรออกจากสวรรค์ได้สำเร็จ และอยู่ครองสวรรค์ชั้นนี้นับแต่นั้นมา พวกอสูรพยายามจะแย่งชิงเอาสวรรค์คืนหลายครั้งแต่ก็พ่ายแพ้ประจำ ซึ่งสงครามระหว่างเทพกับอสูรนี้เป็นที่รู้จักกันว่า เทวาสुरสงคราม (เทवासुरสงคราม)

เทพชั้นยามา คือสวรรค์ระดับชั้นยามา แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ปราศจากทุกข์ มีท้าวสุยามหรือสุยามเทพบุตร ผู้มีบุญญาธิการใหญ่เหนือกว่าเทพทุกองค์ในสวรรค์ชั้นนี้ เพราะได้บําเพ็ญความดีมากกว่าองค์อื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง

เทพชั้นดุสิต คือสวรรค์ระดับชั้นดุสิต ดินแดนแห่งเทพผู้เฝ้าอํ้าด้วยสิริสมบัติของตน มีท้าวสันดุสิตเป็นจอมเทพ ถือกันว่าเป็นที่อุปบัติของพระโพธิสัตว์ คือพระเวสสันดรในพระชาติสุดท้าย

^๑วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๕.

^๒ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๖/๒๖๕.

ก่อนเป็นพระพุทเจ้า และเป็นทีอบัติของพุทมาราดา นับเป็นภพพิเศษกว่าสวรรคชั้นอื่น ๆ เนื่องจากเป็นที่สถิตของบรรดาพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ก่อนจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทเจ้า พระเวสสันดรซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาบังเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและออกบวชตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทเจ้าก็เคยเป็นหัวหน้าเทพในสวรรคชั้นดาวดึงส์ชื่อสันดุสิตเทพบุตรมาก่อน นอกจากพระนางเจ้าสิริมหาเมยาผู้เป็นพุทมารดาเมื่อสวรรคตหลังจากประสูติเจ้าชายสิทธัตถะได้ ๗ วันก็ทรงบังเกิดเป็นเทพในสวรรคชั้นนี้ ดังพุทดำรัสตรัสกับพระอานนท์ว่า “เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติได้ ๗ วัน พระมารดาของพระองค์สวรรคตไปเกิดในสวรรคชั้นดุสิต”

เทพชั้นนิมมานรดี คือสวรรคระดับชั้นนิมมานรดี ดินแดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต มีท้าวสุณิมนิตเป็นจอมเทพ ถือกันว่า เทพในชั้นนี้ ปรารถนาสิ่งใด ๆ ย่อมเนรมิตได้เอง ตามชื่อสวรรค เทพที่มีชื่อปรากฏในสวรรคชั้นนี้ ได้แก่ สุณิมนิตเทพบุตร ผู้เป็นใหญ่เหนือเทพทุกองค์ในสวรรคชั้นนี้ เพราะได้บำเพ็ญคุณความดีไว้มากกว่าเทพองค์อื่นๆ

เทพชั้นปรนิมิตวสวัตติ คือสวรรคระดับชั้นปรนิมิตวสวัตติ ดินแดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติของผู้อื่นนิรมิตให้ คือ เสวยสมบัติที่เทพพวกอื่นนิรมิตให้ มีท้าววสวัตติเป็นจอมเทพ เทพที่มีชื่อปรากฏในสวรรคชั้น ได้แก่ วสวัตติเทพบุตร ถือว่าเป็นเทพกลุ่มที่อยู่ในระดับสูงที่สุดในสวรรคระดับกามาวจรทั้งหมด ตามความเข้าใจของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาบางท่าน เช่น พระพุทโธมสะ พระญาณโกเศศ หรือสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เห็นว่าสวรรคชั้นนี้แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ

ฝ่ายเทพ มีหัวหน้าชื่อว่าปรนิมิตวสวัตติเทพบุตร ปกครองเฉพาะเหล่าเทพ

ฝ่ายมาร มีหัวหน้าชื่อว่าปรนิมิตวสวัตติมารหรือเรียกสั้น ๆ ว่า วสวัตติมาร ปกครองเฉพาะมารทั้งหลาย

๒) ความมีอยู่ของเทพแยกตามอายุ

ตามที่กล่าวไว้แต่ต้นนั้นว่า สวรรค ๖ ระดับชั้นมีอายุดำรงอยู่อย่างไร เรื่องนี้ ว่าตามที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย ทุกนิบาตได้เปรียบเทียบอายุของเทพกับมนุษย์ อาณิสสการรักษาสุโธสถศีลที่ได้อยู่ร่วมกับเทพในสวรรคแต่ละชั้น และได้เปรียบเทียบความสุขในราชสมบัติกับความสุขอันเป็นทิพย์ ดังนี้

จำนวน ๕๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นจาตุมหาราช ๓๐ ราตรี โดยราตรินั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๕๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทพชั้นจาตุมหาราช ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาสุโธสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นอยู่ร่วมกับเทพชั้นจาตุมหาราช ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้ว ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

จำนวน ๑๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๑,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทพชั้นดาวดึงส์ ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์ ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

จำนวน ๒๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นยามา ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๒,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทพชั้นยามา ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุบาสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นยามา ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้ว ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

จำนวน ๔๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นดุสิต ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๔,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทพชั้นดุสิต ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นดุสิต ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้ว ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

จำนวน ๘๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นนิมมานรดี ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๘,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทพชั้นนิมมานรดี ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นนิมมานรดี ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่าราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

จำนวน ๑,๖๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาโบสถ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

ข้อความในพระไตรปิฎกเรื่องอายุของเทพข้างต้นนี้ สรุปได้ตามตาราง ดังนี้

ภพสวรรค์	๑ วันและคืนในสวรรค์ / จำนวนปีมนุษย์
ชั้นจาตุมหาราช	๕๐
ชั้นดาวดึงส์	๑๐๐
ชั้นยามา	๒๐๐
ชั้นดุสิต	๔๐๐
ชั้นนิมมานรดี	๘๐๐
ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี	๑,๖๐๐

ตาราง : แสดงอายุของเทพในสวรรค์

ตามที่แสดงข้างต้นนี้ ทำให้เห็นว่า สวรรค์ ๖ ชั้น จะอยู่ในสภาวะหรือมีสภาพร่างกาย และทุกอย่างเป็นทิพย์ทั้งหมด (อภากาธาค) จะไม่มีรูปร่างที่จับต้องได้ด้วยกายหรือมองเห็นได้ด้วยตา เนื้อของมนุษย์ได้ เราจะรู้เห็นและสัมผัสได้โดยทางจิตเท่านั้นและจะต้องเป็นจิตที่ได้รับการฝึกฝน มาแล้วเป็นอย่างดีถึงขั้นที่เรียกว่าได้ "อภิญญาจิต" ภูมิของเทพเทพนั้นมีแต่สวยและรับแต่ความสุข ความเกษมสำราญแต่เพียงอย่างเดียวไม่มีความทุกข์ยากลำบากอะไร เพราะอยากจะได้ หรืออยากจะมีอะไรแค่ทำการนึกคิดเอาก็ได้สมประสงค์สมปรารถนาทุกอย่าง เทพก็มีอารมณ์มีความรู้สึกรัก โลภ โกรธ หลง มีครอบครัว มีพ่อแม่ มีลูกมีหลานเหมือนกับมนุษย์ทุกอย่าง เทพก็มีทุกข์เหมือนกัน มีตอนที่รู้ว่าบุญใกล้จะหมดแล้วจะต้องลงมาเกิดยังโลกมนุษย์และทุกข์มากๆ ถ้ามาเกิดยังโลกมนุษย์แล้วไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะการที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์นั้นสมารถทำตัวเอง ศึกษาหลักธรรมแล้วปฏิบัติฝึกจิตของตนเองให้หลุดพ้นเข้าสู่พระนิพพานได้ เทพเหล่านี้มาจากไหน ก็เป็นดวงจิตดวงวิญญาณที่มาจากมนุษย์ที่ตายแล้วและเป็นมนุษย์ที่มีทาน มีศีล มีภาวนา (ยังไม่สำเร็จฉฉฉ) และมีธรรม เพราะผลของบุญกุศลที่ได้ทำมานี้ จะส่งผลให้จิตของเขาไปเกิดเป็นเทพ จะไปเกิดที่ชั้นไหนสูงหรือไม่ จะไปเกิดกับครอบครัวกับพ่อแม่คู่ไหนบนสวรรค์นั้น ก็ขึ้นอยู่กับผลของบุญกุศลที่ได้กระทำไว้ตอนเป็นมนุษย์นั้นไปสมพงษ์หรือพอดีกับพ่อแม่ที่เป็นเทพคู่ไหนและบนสวรรค์ชั้นไหนอีกที

๓) ความมีอยู่ของเทพแยกตามการเกิด-ตาย

เรื่องของความตาย เป็นสิ่งที่ทุกชีวิตหลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆ ไม่ว่าจะเกิดดีหรือไม่ดี สุขดีหรือทุกข์ ก็ย่อมถึงความตายด้วยกันทั้งนั้น แต่ในครั้งนี้ขอเน้นการตาย หรือจุดจบของเทพ ซึ่งเหตุที่ เทพจุติ ด้วยเหตุ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. จูติเพราะสิ้นอายุ คืออายุในสวรรค์ชั้นนั้นกำหนดเท่าใด เช่น ๕๐ ปีทิพย์ ท่านก็อยู่ในสวรรค์ชั้นนั้นจนครบอายุแล้วจึงตาย ภาษาธรรมะเรียกการตายว่าจูติ ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนจากภพ

๒. จูติเพราะสิ้นบุญ คือเทพบางองค์ทำบุญไว้น้อย เมื่อมาเกิดเป็นเทพ ก็เกิดอยู่ได้ไม่นาน คืออยู่ไม่ครบอายุขัยของเทพ ก็หมดบุญที่นำเกิด จึงต้องจูติคือตายลง เช่นขึ้นไปเกิดในสวรรค์ได้เพียง ๗ วันก็จูติเป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า จูติเพราะหมดบุญ

๓. จูติเพราะอดอาหาร ที่ว่าอดอาหารนี้ไม่ใช่ว่าเทพไม่มีอาหารกิน ท่านมีอาหารทิพย์กิน แต่เมื่อได้รับความสุขอันเป็นทิพย์ ก็เพลินเพลินยินดี เพราะเหตุที่ไม่เคยพบพานมาก่อน ก็หลงใหลยินดีจนลืมบริโภคอหารทิพย์ เพียงลืมบริโภคอหารครั้งเดียวเท่านั้นร่างกายก็ทนไม่ได้ ทั้งนี้เพราะไฟธาตุที่ย่อยอาหารของเทพมีกำลังเผาผลาญมาก เมื่อไม่มีอาหารให้อย่อย ก็เผาผลาญร่างกายให้ทำลายไป เทพนั้นจึงต้องจูติเพราะลืมบริโภคอหาร

๔. เทพจูติเพราะโกรธ ความโกรธเผาผลาญใจเขาจนแตกสลายตายไป เทพนี้มักมีความริษยาแรงกล้า ทั้งนี้เพราะทนเห็นเทพองค์อื่น มียศ มีรัศมี มีสมบัติยิ่งกว่าตนไม่ได้เป็นต้น แต่การตายของเทพต่างกับมนุษย์ ตรงที่ตายแล้วไม่มีซากศพปรากฏแต่หายไปทั้งร่าง เพราะฉะนั้น เมื่อเทพจูติแม้เทพด้วยกันก็ไม่ทราบ

นิมิตแห่งเทพก่อนจะจูติมีลักษณะอาการต่าง ๆ ให้สังเกต ๕ ประการ คือ

๑. ดอกไม้ทิพย์อันเป็นเครื่องประดับเหี่ยวแห้ง
๒. ผ้าทรงเศรั้าหมอง
๓. มีเหงื่อไหลออกจากรักแร้สองข้าง
๔. ทิพย์อาสน์ คือที่นั่งที่นอนเคยสบายกลับแข็งกระด้าง
๕. ร่างกายเศรั้าหมอง รัศมีกายก็พลอยเศรั้าหมองด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มนุษย์นั้นมีเทพประจำตัว กล่าวคือว่า กำเนิดของเทพนั้น เมื่อหญิงชาย (พ่อ-แม่) ในโลกมนุษย์ได้ร่วมหลับนอนกัน เชื้ออสุจิของชาย (พ่อ) เข้าผสมไข่ของหญิงแล้ว มีดวงจิตของเทพองค์หนึ่งองค์ใดได้หมดบุญจากสวรรค์ลงมาผสม (ปฏิสนธิวิญญาน) มาร (เทพบุตรมาร) ก็ตามลงมาผสมด้วยอีก เพื่อขัดขวางการสร้างบุญบารมีของเทพตนนี้ พ่อแม่ พี่น้อง หรือเพื่อน ๆ ที่อยู่บนสวรรค์ด้วยกันอย่างใดอย่างหนึ่งก็ลงมาผสมด้วยหนึ่งดวงจิต เพื่อดูแลให้ความช่วยเหลือปกป้องเราทุกเรื่องจากการกลั่นแกล้งของพวกมาร ตามมาด้วยความรักและความเป็นห่วงตลอดช่วงอายุของการเกิดมาเป็นมนุษย์ของเรา เรียกเทพเหล่านี้ว่า " เทพประจำตัว " แต่พอถึงเวลาเข้าจริง ๆ แล้วเทพเหล่านี้กลับช่วยเหลืออะไรเราไม่ได้ เพราะมีพลังน้อยกว่าพวกมาร ก็ได้แต่ยืนดูเราห่าง ๆ ช่วยเหลืออะไรเราไม่ได้ เวลาเราตกทุกข์ได้ยากเกิดความลำบาก ถ้าหากเทพประจำตัวของใครเป็นผู้หญิง จิตใจและลักษณะอาการของมนุษย์คน ุ่นั้นก็จะออกไปลักษณะทางผู้หญิง ถ้าเป็นร่างของมนุษย์ผู้ชายก็จะเป็นกะเทย หมายถึงว่าถ้าเป็นร่างผู้ชายแล้วมีจิตอ่อนแอเมื่อ

มีภัยหรือประสบความลำบากก็จะเป็นร่างของผู้ชายที่มีจิตใจดังหญิง และถ้าหากเทพประจำตัวของใครเป็นผู้ชาย จิตใจและลักษณะอาการของมนุษย์คน ๆ นั้นก็จะออกไปลักษณะทางผู้ชาย หมายถึงว่า เธอเป็นผู้หญิงอยู่แล้ว แต่มีสภาพจิตหรือลักษณะอาการดังชาย ก็จะเป็นทอม การที่มนุษย์คนไหนเป็นทอมหรือกะเทยนั้น ก็มีสาเหตุมาจากผลของกรรมในอดีตชาติและมาจากเหล่าเทพที่ทำผิดกฎสวรรค์ด้วยเช่นกัน ท่านทราบหรือไม่ว่า เทพประจำตัวของท่านเป็นใคร ชื่ออะไร มาจากชั้นไหน? เกี่ยวข้องกับท่านอย่างไร มีผลและมีอิทธิพลต่อตัวของท่านอย่างไร ท่านควรที่จะปฏิบัติตนและแก้ไขอย่างไรบ้าง

๔) ความมีอยู่ของเทพแยกตามภพ/ภูมิ

ในทางพระพุทธศาสนานั้น แบ่งภพ ^๓ ที่สิ่งมีชีวิตต่างๆ ในวัฏสงสารจะสามารถไปเกิดได้ตามผลกรรมของตนไว้ทั้งสิ้น ๓๑ ภูมิใหญ่ ๆ ซึ่งจะเรียงจากภูมิต่ำไปหาสูง ดังนี้

ภูมิที่ ๑ ชื่อกามาวจรภูมิ

กามาวจรภูมิ คือ ภพภูมิของชีวิตที่ยังข้องกับกามวัตถุ มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งชั้นกามาวจรภูมินี้แบ่งเป็นภูมิใหญ่ ๒ ภูมิ แยกย่อยเป็นภูมิเล็กอีกได้ มี ๑๑ ชั้น คือ

ชั้นอบายภูมิ ได้แก่ ภูมิที่ปราศจากความเจริญ ๔ ชั้น คือ

ชั้น ๑ นิรยะ หมายถึง นรก

ชั้น ๒ ตีรจฉานโยนิ หมายถึง กำเนิดตีรจฉาน

ชั้นที่ ๓ ปิตติวิสัย หมายถึง แดนเปรต

ชั้น ๔ อสุรกาย หมายถึง พวกอสูร

ชั้นกามสุคติภูมิ ได้แก่ กามาวจรภูมิที่เป็นสุคติ ซึ่งยังเกี่ยวข้องกับกาม มี ๗ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ มนุษย์ หมายถึง ชาวมนุษย์

ชั้นที่ ๒ จาคุมหาราชิกา คือสวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ปกครอง

ชั้นที่ ๓ ดาวดึงส์ คือแดนแห่งเทพ ๓๓ มีท้าวสักกะเป็นใหญ่

ชั้นที่ ๔ ยามา คือแดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์

ชั้นที่ ๕ ดุสิต คือแดนแห่งเทพผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน

ชั้นที่ ๖ นิมมานรดี คือแดนแห่งเทพผู้ยินดีในการนรมิต

ชั้นที่ ๗ ปรนิมมิตวสวัตดี คือแดนแห่งเทพผู้ยินดีในสมบัติที่ผู้อื่นนรมิตให้

^๓ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๔/๘๘.

ภุมิที่ ๒ ชื่อรูปภุมิ

ชั้นรูปภุมิ ได้แก่ รูปาวจรภุมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป มี ๑๖ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ พรหมปริสัชชาภุมิ คือบริษัทบริวารของมหาพรหม ในปฐมฌานภุมิ

ชั้นที่ ๒ พรหมปุโรหิตา คือปุโรหิตของมหาพรหม ในปฐมฌานภุมิ

ชั้นที่ ๓ มหาพรหมมา คือท้าวมหาพรหม ในปฐมฌานภุมิ

ชั้นที่ ๔ ปริตตตภา คือเทพมีรัศมีน้อย ในทุติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๕ อัปปมาณภา คือเทพมีรัศมีมีประมาณไม่ได้ ในทุติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๖ อาภัสสรา คือเทพมีรัศมีสุกปลั่งกันไป ในทุติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๗ ปริตตสุภา คือเทพมีลำรัศมีงามน้อย ในตติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๘ อัปปมาณสุภา คือมีลำรัศมีงามประมาณไม่ได้ ในตติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๙ สุภิกินหา คือเทพมีลำรัศมีงามกระจ่างจ้า ในตติยฌานภุมิ

ชั้นที่ ๑๐ เวหัพปลา คือเทพมีผลไพบูลย์ ในจตุตถฌานภุมิ (ไม่ได้อยู่ในชั้นสุทธาวาส)

ชั้นที่ ๑๑ อสัณฺณิสัตว์หรืออัสสัณฺณิสัตว์ คือสัตว์ไม่มีสัญญา ในจตุตถฌานภุมิ (ไม่ได้อยู่ในชั้นสุทธาวาส)

ชั้นที่ ๑๒ อวิหา คือเหล่าท่านผู้ไม่เสื่อมจากสมบัติของตน คงอยู่นาน ไม่ละไปเร็ว อยู่ในชั้นสุทธาวาส ในจตุตถฌานภุมิ

ชั้นที่ ๑๓ อตปฺปา คือเหล่าท่านผู้ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร หรือไม่เดือดร้อนกับใครอยู่ในชั้นสุทธาวาส ในจตุตถฌานภุมิ

ชั้นที่ ๑๔ สุทฺธสสา คือเหล่าท่านผู้ตั้งงามน่าทัศนา อยู่ในชั้นสุทธาวาส ในจตุตถฌานภุมิ

ชั้นที่ ๑๕ สุทฺธสสี คือเหล่าท่านผู้มองเห็นชัดเจนดี อยู่ในชั้นสุทธาวาส ในจตุตถฌานภุมิ

ชั้นที่ ๑๖ อภินิฏฐา คือเหล่าท่านผู้ไม่มีความด้อยหรือเล็กละน้อยกว่าใคร อยู่ในชั้นสุทธาวาส ในจตุตถฌานภุมิ

ภุมิที่ ๓ ชื่ออรูปภุมิ

ชั้น อรูปภุมิ เป็นชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในชั้นอรูปพรหม เป็นระดับจิตที่ปรารถนาอรูปเป็นอารมณ์ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือผู้อยู่ในภพทั้ง ๔ ชั้นซึ่งอยู่พ้นฌานแล้ว คือ

ชั้นที่ ๑ อากาสาณญายตนภุมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สิ้นสุด

ชั้นที่ ๒ วิญญานญายตนภุมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด

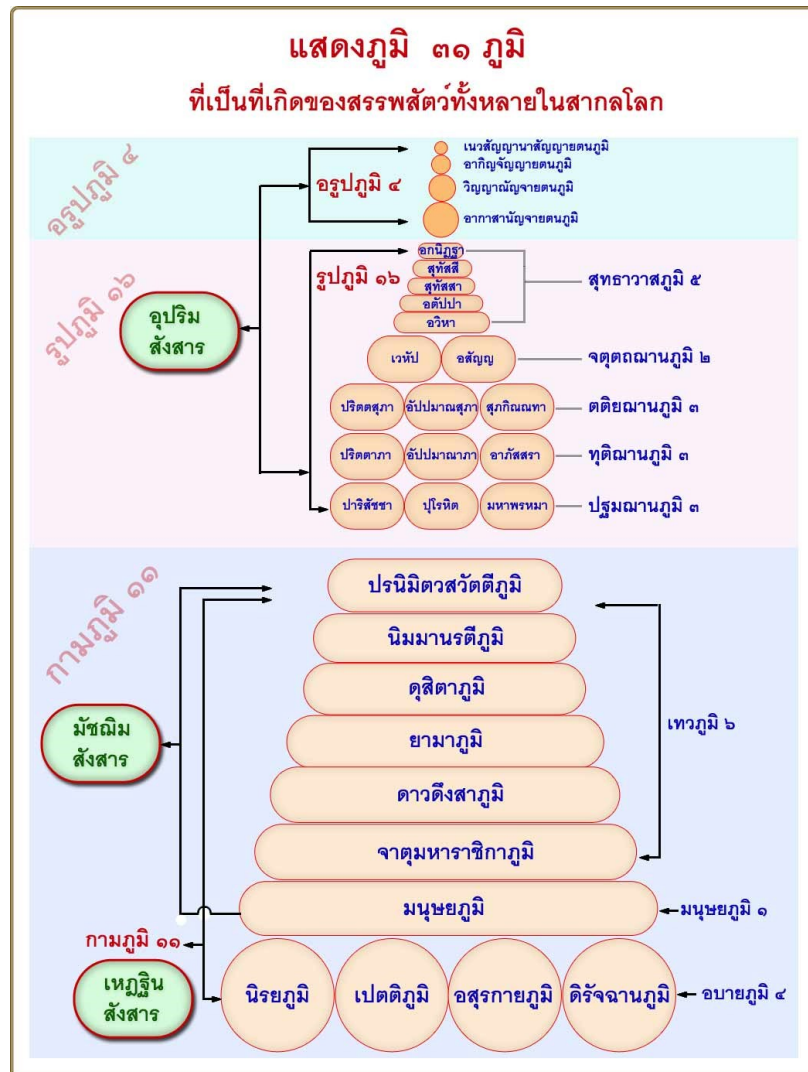
ชั้นที่ ๓ อาภิญญายตนภุมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร

ชั้นที่ ๔ เนวสัณฺณยาสานาสัณฺณายตนภุมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่

ภพภูมิทั้ง ๓๑ ชั้นสามารถสรุปเป็นแผนผัง โดยเริ่มจากภพภูมิระดับสูงไปหาต่ำ ดังนี้

อรุณภูมิ ๔ ชั้น	๑. เนวสัณญานาสนัญญาตนภูมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่		
	๒. อากิญจัญญาตนภูมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร		
	๓. วิญญานัญญาตนภูมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญานไม่มีที่สุด		
	๔. อากาสนัญญาตนภูมิ คือชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด		
รูปภูมิ ๑๖ ชั้น	จตุตถฌานภูมิ ๗ ชั้น	สุทธาวาสภูมิ ๕ ชั้น	๑. อภินิหารภูมิ
			๒. สหัสสีภูมิ
			๓. สุทิสสาภูมิ
			๔. อาตตปาภูมิ
			๕. อวิหาภูมิ
	ตติยฌานภูมิ ๓ ชั้น	๑. เวทฬุณภูมิ	
		๒. อสัณญัสตตภูมิ	
		๓. สุภิกขินทกา	
		๔. อัปปมาณสุภา	
		๕. ปริตตสุภา	
	ทุติยฌานภูมิ ๓ ชั้น	๖. อาภัสสรา	
		๗. อัปปมาณภา	
		๘. ปริตตภา	
	ปฐมฌาน ๓ ชั้น	๙. มหาพรหมภูมิ	
		๑๐. พรหมปุโรหิตาภูมิ	
		๑๑. พรหมปริสัชชาภูมิ	
กามภูมิ ๑๑ ชั้น	กามสุคติภูมิ ๗ ชั้น	สวรรค์ ๖ ชั้น	ปรนิมมิตสวตตี
			นิมมานรดี
			ดุสิต
			ยามา
			ดาวดึงส์
			จาตุมหาราชิกา
	มนุษย์ภูมิ		
	อบายภูมิ ๔ ชั้น	สัตว์ดิรัจฉาน	
		อสุรกาย	
		เปรต	
		นรกภูมิ	

แผนผัง : แสดงกามภพภูมิ

แผนผัง : แสดงภพภุมิ แบบที่ ๒

ภพภุมิทั้ง ๓๑ ชั้น สามารถสรุปเป็นแผนผังที่ชัดเจนอีกแบบหนึ่ง โดยเริ่มจากภพภุมิระดับสูงไปหาต่ำ ดังนี้ตารางที่ ๓ แผนผังแสดงภพภุมิ แบบที่ ๒

ข้อสังเกตเพิ่มเติม คือ ภุมิที่ ๑ นั้นมี ๒ ภุมิใหญ่ คือ อบายภุมิกับกามสุคติภุมิ จะเข้าใจได้ง่ายกว่า ลักษณะพิเศษในบางภพภุมินี้ กล่าวคืออบายภุมิ ซึ่งเป็นภุมิของนรก เปรต อสุรกาย ภพ/ภุมิที่หาความเจริญมิได้ ภพ/ภุมินี้ อริยบุคคลทุกประเภทจะไม่ไปเกิด เพราะท่านห่างไกลจากอบายภุมิแล้ว แต่สวรรค์ถึงนิพพานเป็นที่ไป สิ่งมีชีวิตในอบายภุมิจะบรรลุมรรคผลนิพพานไม่ได้

ในส่วนกามสุคติภุมิที่มีมนุษย์ภุมิกับสวรรค์นั้น กล่าวกันว่า เฉพาะเทพชั้นจาตุมหาราชามีทั้งที่อยู่ระดับพื้นดิน ที่เรียกว่าภุมมัญญูเทพ เช่น รุกขเทพ ที่อยู่ในอากาศ ซึ่งเรียกว่า อากาศเทพ ส่วนสวรรค์ชั้นดุสิตนั้นกล่าวกันว่า เป็นที่รวมของนักปราชญ์และผู้มีปัญญา รวมถึงพระโพธิสัตว์ด้วย ในส่วนมนุษย์ภุมินั้น บุคคลผู้ที่อยู่ชั้นภุมินี้มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองด้วยการปฏิบัติในจริยธรรมทุกระดับ บรรลุถึงความเป็นอริยบุคคลระดับต่าง ๆ ได้ ต่างกับอบายภุมิที่พัฒนาไม่ได้

ภูมิที่ ๒ ชั้นรูปภูมิ เป็นที่เกิดของผู้ที่ได้รูปมาน ผู้ที่เกิดในอสัญญสัตตภูมิ จะมีเฉพาะรูปชั้นเท่านั้น ไม่มีนามชั้นอยู่เลย คือจะมีเฉพาะร่างกายไม่มีความรู้สึกใดๆ เลย เกิดในอริยาบถใด ก็จะมีอยู่อย่างนั้นตลอดชีวิต ไม่มีการเคลื่อนไหว เพราะก่อนตายในชาติก่อนได้จุตถกมานแต่ไม่ยินดีในการมีความรู้สึก สุตทวาราสภูมิ เป็นที่เกิดของอนาคามีบุคคล (ปุณฺณและอริยบุคคลชั้นต่ำกว่านี้จะไปเกิดที่นี่ไม่ได้)

ภูมิที่ ๓ ชั้นอรูปภูมิ เป็นที่เกิดของผู้ที่ได้อรูปมาน ผู้ที่เกิดในอรูปภูมิจะมีเฉพาะนามชั้น ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณชั้นเท่านั้น ไม่มีรูปชั้น คือไม่มีร่างกายอยู่เลย เพราะจิตไม่มีความยินดีในรูปทั้งหลาย

๕) ความมีอยู่ของเทพแยกตามชีวิต-กำเนิด

การเกิดเป็นเทพไม่ต้องผ่านกรรมมารดา แต่จะเกิดกายเป็นเทพเลย เรียกว่า [โอปปาติกะ](#) มนุษย์จะเกิดเป็นเทพได้เมื่อจิตก่อนตายระลึกถึงความดีเล็กน้อยที่เคยทำไว้ในโลกมนุษย์ เกิดเป็นมหากุศลจิต ๘ ดวง อันประกอบด้วย [hiri](#) และ [โอตตปปะ](#) การบริจาคทาน การฟังธรรม หรือการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เป็นต้น พระพุทธศาสนากล่าวถึงกำเนิดของชีวิตไว้ ๔ ประการ คือ

๑. กำเนิดอันทชชะ การเกิดในไข่ คือ เหล่าสัตว์ผู้เจาะทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด
๒. กำเนิดขลาพุชะ การเกิดในครรภ์ คือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรภ์
๓. กำเนิดสังเสทชะ การเกิดในเถาโคลหรือที่ขึ้นแฉะ คือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในปลาเน่า

ซากศพเน่า ขนมอบูด น้ำคร่ำ หรือเถาโคล

๔. กำเนิดโอปปาติกะ การเกิดผุดขึ้น คือ เทพ สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก^๔

จะเห็นได้ว่า หนึ่งในสี่กำเนิดนี้ กำเนิดสุดท้าย คือกำเนิดโอปปาติกะ เป็นกำเนิดชนิดผุดขึ้น ซึ่งได้แก่เทพ แสดงว่า เทพไม่มีกายเนื้อ จึงไม่เจ็บไม่ไข้ มีรูปโฉมงดงามจนดูเหมือนกันไปตาม สามารถคงความหนุ่มสาวอยู่เช่นนั้นตลอดอายุขัย อดอยากได้อะไรก็เพียงนึกเอาเท่านั้น เช่นว่าอยากให้อิ่มก็ไม่ต้องทานอาหาร เพียงแต่นึกเอาก็อิ่มแล้ว เรียกว่า อิมทิพย์ ชาวพุทธถือว่า เทพบนสวรรค์เป็นภพภูมิที่เสวยสุขอย่างเดียว ไม่สามารถทำความดีได้มาก เนื่องจากไม่มีกายเนื้อ แต่สามารถติดตามผู้ที่ทำความดีอย่างสม่ำเสมอได้ เพื่ออนุโมทนาบุญ สามารถสวดมนต์และฟังธรรมได้ เมื่อเทพหมดบุญแล้วก็ต้องจุติไปเกิดในภพภูมิอื่นๆต่อไป ผู้ที่เป็นเทพถือว่าการเกิดในโลกมนุษย์เป็นสุคติภูมิของตน เพราะมนุษย์มีกายเนื้อ สามารถทำความดีได้มาก ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาเชื่อว่าเทพแต่งตัวด้วยเครื่องทรง ชุดคลุมสีขาว สวมหมวกยอดแหลม เหมือน [พระยา](#)

^๔ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

แรกรนาขวัญ ในพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ บ้างก็ใส่เครื่องทรงประดับประดาไปด้วยเพชรนิลจินดา มงกุฎยอดแหลม และสร้อยสังวาลย์ ซึ่งต่างจากเทพของอียิปโบราณจะมีปีกอาจจะบินได้หรือไม่ก็ได้ก็ได้

๖) ความมีอยู่ของเทพแยกตามอาหาร

ธรรมดาอาหารนั้น มีชื่อเรียกไปตามคุณสมบัติของชีวิต กล่าวคือ ถ้าเป็นสัตว์ดิรัจฉานเช่น วัว ควาย เรียกอาหารของเขาว่าหญ้า อาหารมนุษย์เรียกว่าข้าวสุก แต่ถ้าเป็นอาหารของเทพ ชื่อว่า สุธำโชนหรืออาหารทิพย์ มีรสอันโอชะ เป็นอาหารทางจิตเนรมิตของชีวิตที่ผุดเกิดเรียกได้ว่า ประสงค์เมื่อไรก็ได้รับเมื่อนั้น เป็นชาตกเฉพาะเรื่องหนึ่งในพระไตรปิฎก ชื่อสุธำโชนชาตก มีคุณสมบัติเลิศมากพิเศษกว่าอาหารของสิ่งมีชีวิตทั่วไป นอกจากกำจัดความหิวทางกายได้แล้ว ขนาดว่า “กำจัดบาปได้” ความว่า

“ก็อาหารทิพย์นั้นบุคคลผู้บริโภคแล้วย่อมกำจัดบาปธรรมได้ ๑๒ ประการ คือ

๑. ความหิว ๒. ความกระหาย ๓. ความไม่ยินดี ๔. ความกระวนกระวาย
 ๕. ความเหน็ดเหนื่อย ๖. ความโกรธ ๗. ความผูกโกรธ ๘. ความวิวาท
 ๙. ความส่อเสียด ๑๐. ความหนาว ๑๑. ความร้อน ๑๒. ความเกียจคร้าน
- นั่นคือว่า อาหารทิพย์นี้ รสยอดเยี่ยม”^๕

อังกุตรนิกาย ทสกนิบาต ได้ระบุอาหารของเทพไว้ ซึ่งคือว่ามีการปฏิบัติธรรม ประกอบกับอาหาร ตรงตามที่เคยกล่าวมาข้างต้นว่า เทพดำรงอยู่ได้ด้วยการปฏิบัติธรรม มีนั้น จะกลายเป็นเทพตกสวรรค์ ได้ ดังความว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นสมาธิปฏิฐาน หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพ เลี้ยงอัตภาพในเทวโลกนั้น ดำรงอยู่ในเทวโลกนั้นด้วยอาหารของหมู่เทพ (สุธำโชน,อาหารทิพย์)

(ตรงกันข้ามนี้) บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นมิจฉาปฏิฐาน หลังจากตายแล้ว เขาย่อมไปเกิดในภูมิแห่งเปรต เลี้ยงอัตภาพอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้น ดำรงอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้นด้วยอาหารของเหล่าสัตว์ผู้เกิดในภูมิแห่งเปรต หรือเลี้ยงอัตภาพอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้น ดำรงอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้นด้วยปติทานมัยกุศลจากมนุษยโลกนี้ที่มีตร อำมาตย์ หรือญาติสาโลหิตของตนอุทิศให้”^๖

^๕ พ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๒๙/๑๒๒.

^๖ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓๗/๓๒๖.

๗) ความมีอยู่ของเทพแยกตามความสัมพันธ์กับมนุษย์

มีเรื่องเล่าต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยจากตำนานมุขปาฐะหรือจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเรื่องนี้ ตามคติแต่โบราณว่า คติโบราณของเราที่ถือว่าพระศกดิ์สิทธิ์ อย่างหลวงพ่อบุญรอด พระแก้วมรกต ก็นึกไปว่าหลวงพ่อบุญรอดศักดิ์สิทธิ์ท่านเป็นผู้บันดาลโน่นนี่ มันไม่ใช่ ที่ได้อะไรต่าง ๆ ตามที่ตนบนบาน อ้อนวอน ขอร้องแล้วได้ผลนั้น จริง แล้วท่านไม่ได้บันดาลเอง หากว่ามีเทพผู้ใหญ่สนองเจตนารมณ์ให้ ท่านคอยคุ้มครองรักษา อย่างพระพุทธชินราช จะเห็นว่าสองข้างด้านซ้ายขวาของท่านจะมีเทพกับมารคอยคุ้มครองอารักษ์ขาคู่ คือด้านซ้ายมีเทพชื่อท้าวเวสสุวรรณ นั่งถือไม้ตะบองเป็นอาวุธ ด้านขวา มียักษ์ชื่ออาฬวกยักษ์ ถือผ้ายันตโพกศีรษะเป็นอาวุธ

คติแต่โบราณมาในคัมภีร์ต่าง ๆ ว่า เวลามีการสร้างสถานที่สำคัญ หรือแม้แต่บ้านเรือนอาคารสถานที่ พวกเทพก็จะไปจับจองยึดครองสถานที่ที่เป็นเจ้าที่ เช่นที่ซุ้มประตูบ้านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และจะนิมนต์พระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์ไปรับบาตรอยู่เนื่องนิตย์ พวกเทพซึ่งอยู่ที่ซุ้มประตูก็จะไม่พอใจ เพราะต้องลงมาแสดงความเคารพ เนื่องจากไม่สามารถจะอยู่ข้างบนได้ เพราะพระท่านเป็นผู้มีศีล ต้องแสดงความเคารพ เทพก็เลยคิดขัดเคือง ว่าตนลำบากเหลือเกิน เพราะพระเป็นสาเหตุทำอย่างไรจึงจะให้ท่านไม่ต้องมาอีก

ครั้งหนึ่ง อนาถบิณฑิกเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถีเริ่มยากจนลง เทพก็เลยได้โอกาส วันหนึ่งจึงไปปรากฏตัวแก่นาถบิณฑิกเศรษฐีแล้วก็พรรณนาว่า ท่านเศรษฐีเป็นผู้มีศรัทธา ทำความดีช่วยเหลือผู้คน แต่เวลานี้ได้จนลงเพราะว่าสละทรัพย์มากเกินไปจนมาถวายบำรุงพระสงฆ์นี้เป็นเพราะพระพุทธศาสนา และก็บอกว่าพวกตนยินดีจะบอกขุมทรัพย์ให้ไปขุด เพื่อจะช่วยให้เศรษฐีร่ำรวยขึ้นมาอีกแต่เศรษฐีจะต้องไม่ทำบุญทำทานอีกต่อไป

แต่เนื่องจากว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้ที่มั่นคงในพระรัตนตรัย ทำความดี อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ทำทานแก่คนยากไร้ อนาถา ไรที่พึ่งพา เมื่อได้ยินเทพว่าอย่างนี้ ก็คิดว่าเทพชวนผิดทางเสียแล้ว จึงบอกไปว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยที่ท่านมาพูด เช่นนี้ เพราะเป็นการชวนออกนอกกลุ่มนอทาง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าในฐานะเจ้าบ้าน ไม่อยากจะให้ท่านอยู่ในบ้านอีกต่อไป

ผลที่สุดแล้ว ถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของเศรษฐีท่านที่ยอมหรือไม่ยอมทำตามคำแนะนำของเทพเหล่านั้น เพราะเศรษฐีเป็นเจ้าของบ้าน เจ้าบ้านมีสิทธิ์ เทพไม่สามารถอยู่ได้ถ้าเขาไม่ให้อยู่ ซึ่งเป็นคติมาแต่โบราณ ฝ่ายเทพเดือดร้อนเพราะไม่มีที่อยู่ จึงไปหาพระอินทร์ พระอินทร์ก็บอกว่าข้าพเจ้าก็ช่วยไม่ได้ แต่ว่าจะแนะนำอุปายให้ อย่างหนึ่ง ก็คือท่านก็ไปพูดกับเขา บอกว่าท่านเศรษฐีทำบุญ ทำกุศลช่วยเหลือผู้คน ทำสังคัมสงเคราะห์มากมาย เป็นสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์มาก ข้าพเจ้าจะสนับสนุน จะบอกขุมทรัพย์ให้ ท่านจะได้มีเงินมาทำมาก ๆ เทพก็เลยมาพูดใหม่ เศรษฐีจึงยอมให้อยู่ต่อไป

๘) ความสัมพันธ์การอยู่ร่วมกับเทพ

เป็นที่ถือกันว่า **เทพ** คือผู้ที่เคยสร้างคุณความดีเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ มีอาหารเชื้อสุธาโภชน ขำระบาปได้ ทั้งเทพและมนุษย์จึงเกี่ยวข้องกันด้วยหลักธรรมคือหลักของกรรมที่จำแนกสัตว์ให้เป็นไปต่าง ๆ กัน คือ ทราหมหรือประณิต โดยถือเอามนุษยภูมิเป็นเกณฑ์หรือเป็นแดนแห่งพฤติกรรมที่ชักนำสัตว์ไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ สวรรค์ในฐานะเป็นอาณาจักรของเทพมีมากขึ้นด้วยกันตามระดับคุณธรรมของผู้บำเพ็ญกุศลธรรม แต่เทพก็เป็นปฤชนเช่นเดียวกันกับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพในทางพฤติกรรมจึงเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน เรื่องนี้ ตามการศึกษาวิเคราะห์ของเทพ ทราบว่า พระพุทธศาสนาได้ชี้แนวทางแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพ ด้วยการวางท่าที่แห่งเมตตา มีเมตริจิต อยู่ร่วมกันฉันมิตร เคารพนับถือซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

๙) มนุษย์พัฒนาตนเข้าสู่เทพ

การพัฒนาการทางศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาของมนุษย์นั้น สามารถพัฒนาตนเข้าสู่สวรรค์ได้ด้วยการเน้นถึงหลักธรรมของมนุษย์ กล่าวคือธรรมที่ให้ที่เป็นเทพ คือหิริความละอายแก่ใจ โอตตปปะ มีความเกรงกลัวต่อบาป ดังนั้น ความสัมพันธ์จึงมีหลักว่า ธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องวัดมนุษย์ และธรรมจะชักนำสรรพสัตว์ให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลายด้วยความไม่ประมาท ด้วยการดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องควบคุม ไม่พลั้งเผลอ ไม่ประพฤติในทางเสื่อม ประกอบคุณงามความดี และบำเพ็ญบุญกิริยาทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนั้น ภพภูมิจึงเกิดขึ้นด้วยการอาศัยกันและกันแห่งสภาวะธรรมทั้งหลาย สำหรับผู้ที่สิ้นอาสวกิเลสอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เป็นพระอรหันตชีณาสพ จึงไม่มีการเกิดอีกต่อไป ส่วนผู้ที่ไม่ได้บรรลุสภาวะเช่นนั้นถือว่าเป็นปฤชน จึงต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด

เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าพูดถึงสังคมไทยตามที่นิยามไว้ข้างต้นว่า เป็นสังคมพุทธปฏิบัติ ในจริยธรรมเบื้องต้นคือศีลห้า จริยธรรมชั้นกลางถือกุศลกรรมบถ และจริยธรรมชั้นคือมรรคแปด สังคมไทยจึงมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาตลอดมา พร้อมกันนั้นก็มีความเชื่อเรื่องเทพตลอดถึงนรก สวรรค์ บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ จึงทำให้สังคมไทยมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง การผสมผสานระหว่างคติความเชื่อเรื่องเทพกับวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดความรู้เท่าทันโลก เหตุการณ์ของโลก และชีวิตตามความเป็นจริง เพราะคติความเชื่อเรื่องเทพได้ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทางศีลธรรมระหว่างเทพกับมนุษย์ได้อย่างผสมผสานกลมกลืน เกิดชีวิตที่พัฒนาในทางจริยธรรมเนื่องมาจากเทพอีกมากมาย ซึ่งมีคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก อันเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดพิธีกรรมที่ทรงคุณค่ายิ่งแก่สังคมไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

๑๐) เทวธรรม / ธรรมโลกบาล

มนุษย์กับเทพปฏิบัติธรรมข้อเดียวกัน ตามที่กล่าวข้างต้นนี้ ถือได้ว่าเป็นที่รับรู้กันทั่วไปในหมู่ชาวพุทธ คำว่า หิริ และโอตตปปะนี้ มีชื่อหมวดธรรมว่า ธรรมเป็นโลกบาล^๗ แปลว่า ธรรมสำหรับคุ้มครองโลก คือมนุษย์และเทพปฏิบัติในธรรมข้อนี้ ถ้าเป็นโลกมนุษย์ เมื่อมนุษย์แต่ละคนปฏิบัติในธรรมข้อนี้ก็มีผลทำให้โลกสันติสุขได้ ทุกคนอยู่อย่างปลอดภัยไร้โรค บ้านเรือนไม่ต้องมีกลอนประตู สิ่งของไม่ต้องกลัวหาย ส่วนเทพนั้น เรียกธรรมนี้ว่า เทวธรรม คือธรรมสำหรับปฏิบัติให้เป็นเทพ ถ้าเทพไม่มีธรรมข้อนี้ก็เป็นเทพไม่ได้ เป็นผลให้ตกจากสวรรค์ได้ เรียกว่าเทพตกสวรรค์นั่นเอง

๑๑) รุกขเทพ / รุกขธรรม

เทพที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติก็ต้องปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกัน เรียกเทพประจำต้นไม้ เป็นเจ้าป่าเจ้าเขาว่า รุกขเทพ ซึ่งรุกขเทพนี้ก็ต้องปฏิบัติธรรม เรียกว่า รุกขธรรม วิธีปฏิบัติในธรรมรุกขธรรมนี้ไม่ยาก คือไม่ต้องใช้เวลาและต้องลงทุนลงแรงอะไรมาก เพียงแต่ชำระจิตใจให้ปราศจากความตระหนี่ ความโลภ ความโกรธ คือ เมื่อตนอาศัยต้นไม้ เป็นเจ้าป่าเจ้าเขาต้องสงเคราะห์มนุษย์ด้วย เวลามนุษย์หิวหิวพึ่งฝากท้องฝากกับผลไม้จากต้นไม้ก็มีจิตเป็นธรรม ถ้าเทพไม่ปฏิบัติในรุกขธรรมแล้ว ก็จะทำให้ต้นไม้กลับชั่วโดยทางรากโคนของต้นไม้ขึ้นขึ้นฟ้า ส่วยปลายยอดนั้นปักลงดิน ดังตัวอย่างในพระไตรปิฎก เป็นปัญหาระหว่างเทพกับท้าวสักกะหรือพระอินทร์ของศาสนาพราหมณ์ ว่า

คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เทพกับป่าอย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ชนิดที่ว่าป่า ต้นไม้ ผลไม้ ก็ขึ้นอยู่กับารปฏิบัติของเทพ ถ้าผิดเพี้ยนไปจะมีเหตุการณ์อันอัศจรรย์อย่างคาดไม่ถึงทีเดียว คือว่า ครั้งนั้น เทพผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงมีความคิดดังนี้ว่า

“ท่านผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏหนอ คนชั่วนี้บริโภคผลของต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงพองแ่ความต้องการแล้วหักกิ่งหักไป ทำอย่างไร ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงจะไม่พองออกผลต่อไป”

หลังจากนั้น ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงไม่ได้ออกผลอีกต่อไป พระเจ้าโกธัพพะเสด็จเข้าไปหาท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับได้ทูลท้าวสักกะว่า

“ขอเดชะ ท่านผู้เจริญทุกข์ พระองค์พึงทราบเถิดว่า ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงไม่ออกผล” ที่นั้นท้าวสักกะจอมเทพทรงบันดาลให้มีลมฝนอย่างแรงพัดโคนต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงล้มลง ทำให้มีรากขึ้นเบื้องบนด้วยฤทธิ์ ลำดับนั้น เทพผู้สิง

^๗ พ.ชา. (ไทย) ๒๗/๖/๓.

สถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมฐะเป็นทุกข์ เสียใจ ได้ยื่นร้องให้น้ำตานองหน้า อยู่ ณ ที่สมควร ภายหลัง ท้าวสักกะจอมเทพเข้าไปหาเทพผู้สิงสถิตอยู่ที่ ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมฐะถึงที่อยู่แล้วถามว่า “เทพ ทำไมหนอเธอจึงเป็นทุกข์ เสียใจ ยื่นร้องให้น้ำตานองหน้าอยู่ ณ ที่สมควร”

เทพนั้นทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ เพราะลมฝนอย่างแรงพัดโคนที่อยู่ ของข้าพระองค์ล้มลง ทำให้มีรากขึ้นเบื่องบน พระเจ้าข้า”

“เทพ ก็เมื่อเธอดำรงอยู่ในรุกขธรรม (ธรรมที่เทพผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้มิใช่ ประพฤติ) แล้ว ลมฝนอย่างแรงได้พัดมาโคนที่อยู่ของเธอล้มลง ทำให้มีราก ขึ้นเบื่องบนได้อย่างไร”

เทพทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ เทพผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้มิใช่ ดำรง อยู่ในรุกขธรรมเป็นอย่างไร”

“เทพ หมู่คนในโลกนี้ ผู้ต้องการรากย่อมนำรากของต้นไม้ไป ผู้ต้องการ เปลือกย่อมนำเปลือกไป ผู้ต้องการใบย่อมนำไป ผู้ต้องการดอกย่อมนำดอก ไป ผู้ต้องการผลย่อมนำผลไป แต่เทพไม่พึงติใจหรือเสียใจเพราะการกระทำ นั้น ๆ เทพผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้มิใช่ดำรงอยู่ในรุกขธรรมเป็นอย่างนี้แล”

“ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์มิใช่ดำรงอยู่ในรุกขธรรมเป็นแน่ ลมฝน อย่างแรงจึงได้พัดโคนที่อยู่ของข้าพระองค์ให้ล้มลง ทำให้มีรากขึ้นเบื่องบน”

“เทพ ถ้าเธอพึงดำรงอยู่ในรุกขธรรม ที่อยู่ของเธอก็จะพึงมีเหมือนกาลก่อน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์จะดำรงอยู่ในรุกขธรรม ขอให้ที่อยู่ที่อยู่ของข้า พระองค์จะมีเหมือนกาลก่อนเถิด”

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงบันดาลให้มีลมฝนอย่างแรงพัดต้นไทรใหญ่ ชื่อสุปติภูมฐะให้กลับตั้งขึ้นดังเดิมด้วยฤทธิ์ ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมฐะได้มีเปลือกมี รากตั้งอยู่ดังเดิม ฉะนั้น

๒.๔ สถานภาพของเทวดาในพระพุทธศาสนา

ในที่นี้การวิจัย ซึ่งกำหนดเนื้อหาเรื่องเทวดา โดยเน้นสถานภาพของเทวดาในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา เนื่องจากเทวดาเป็นชาวสวรรค์ ล้วนแล้วแต่มีบุญญาธิการ มีอานุภาพ ท่านปฏิบัติ ธรรม ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงกำหนดเวลาเที่ยงคืนให้เป็นพุทธกิจ ดังที่กล่าวมา เพื่อตอบปัญหา ธรรมให้แก่เทวดา รวมเทศนาธรรมให้แก่เทวดา

เนื่องจากคำตอบว่าเทวดา เมื่อยังอยู่กำเนิดชีวิต หรือพระชนชีพอยู่ ก็ได้ปฏิบัติตน ตาม โอวาทปาติโมก เพราะการไม่ทำบาป กระทำแต่กุศลให้ถึงพร้อม เป็นต้น เมื่อละสังขารไป หรือ ตายจาก มนุษย์โลก จึงนำวิญญาณไปเฝ้ากำเนิดใหม่ คือ ได้สถานะเป็นถึงเทวดา มีหลายระดับชั้น

^๑ อ.จ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๕๔/๕๒๘.

ยิ่งกว่านั้น คือ เมื่อตอนที่ดำรงอยู่สมัยพุทธกาลนั้นได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้าจึงสามารถได้บรรลุ ได้ดวงตาเห็นธรรมตามความเป็นจริง ขอยกตัวอย่าง เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระยศะ และพระสาโลบุตร ได้ดวงตาเห็นธรรมได้บรรลุธรรมเร็วพลัน เป็นพระสาวก บวชโดย เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ พระพุทธองค์ เพียงแต่ได้แสดงและทรงกล่าวคำด้วยตรัสให้รู้ว่า “ท่าน” จงเป็นภิกษุมาเกิด ธรรมอันเราตรัสไว้ดีแล้วคำว่าภิกษุหมายถึงผู้เสียสละและปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม คือได้ออกจากเรื่องแล้ว ในที่นี้จึงหมายถึงเทวดาที่บรรลุธรรม มีบางส่วนที่ยังไม่ถึงพระอรหันต์ พระอรหันต์ ที่สามารถบรรลุธรรม จึงนำตนพ้นจากโลกมนุษย์ และพ้นจากวิญญูะสงสารสามารถถึงพระนิพพาน เทียงวัน เทศนาแก่สาวกเรียกประชุมสาวก กลางคืน ทรงตอบปัญหาธรรมให้แก่เทวดา^๙

สิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนว่า การตรัสรู้ของพระพุทธองค์ จึงเป็นสิ่งประเสริฐ และลุ่มลึก คือแสดงถึง พระปัญญาคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระวิสุทธิคุณ จึงสามารถพูดหรือกล่าวได้เสมอ ว่า ความมีอยู่ของเทวดาหรือเทพ กับพระพุทธศาสนานั้น มีมาตลอด ถ้าเป็นพระไตรปิฎกจึงประกาศจึงจารึกไว้เสมออย่างอ้างถึง พุทธวาทา พุทธปฏิโมกข์ พุทธวจน เป็นคำสอนล้วนเป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่น การนำเข้ามาใส่ตัว

พุทธโอวาทที่พระพุทธองค์กล่าวคือ โอวาทปาติโมกขะคาถา ทรงตรัสว่า
 สัพพปาปัสสะ อกรรมัง
 กุสลัสสูปะสัมปทา
 สจิตตปริโยทปนัง
 เอตัง พุทธานสาสะนัง

หลักพระธรรมที่เป็นโอวาทนี้จึงทรงตรัสสอนทั้งเทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม พระธรรมคำสอน คือ โอวาทปาฏิโมกข์ นี้นตอนหนึ่งคือ “สัพพปาปัสสะ อกรรมัง” ซึ่งแปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านพึงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ของผู้อื่น หมายถึง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เรามาเข้าใจอีกว่า พระภิกษุคือผู้ที่ช่วยเผยแผ่พระพุทธวจนะ คือ เผยแผ่ พระธรรมหรือพระสัจธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราให้ทั่ว ให้รุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นเสมอ

ฉะนั้น สถานภาพของเทวดาจึงอาศัยหลักธรรมและพระธรรมเป็นสรณะ เป็นเครื่องประครองอยู่ได้ เพราะการอยู่ในระดับชั้น ภพ – ภูมิ หรือสวรรค์นั้น ต้องประกอบด้วยคุณธรรมเสมอ

คำว่าสถานภาพ

สถานะ หรือระดับเทวดาก็ควรประกอบด้วยฐานะ คือระดับสวรรค์ ก็ต้องประกอบด้วยฐานะคือ ระดับสวรรค์ ก็ต้องประกอบด้วยชั้น หรือ วิมานชั้นของการอาศัยอยู่จะกล่าวถึงประเภท เพราะประเภทหรือเหล่าเทวดานั้นสำคัญ ได้แก่ เทวดา สมบัติ เทวดา อุบัติ เทวดา สูงศักดิ์ หรือ วิสุทธิเทวดา ระดับพระอรหันต์ เทวดาชั้นต่ำ เทวดาชั้นสูง เทวดาชั้นต่ำ หมายถึง การบำเพ็ญยังไม่

^๙ วิ.ม.พ. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘.

แก่กล้าเท่าไร ยังอยู่ตามระดับโลกียะบ้าง โลกุตระบ้าง คือ นาค ครุฑ ยักษ์ คนธรรพ์ เป็น เทวดาผู้ถือพรตบูชานาค เป็นต้น

เทวดาชั้นสูง หมายถึง การบำเพ็ญ เพื่อหลุดพ้นสามารถได้สำเร็จ มรรค ผล นิพพาน บรรลุธรรม ชั้นกลางและชั้นสูง เช่น พระพรหม เป็นเทวดาพวกประพฤติพรตบูชาพระพรหม พระอินทร์ เป็นเทวดาของผู้ถือพรตบูชาพระอินทร์ เป็นต้น

ที่กล่าวมา คือ ระดับสถานภาพของเทวดาในเนื้อหาได้นำความสำคัญๆ เกี่ยวกับบทบาท และหลักพระธรรม อันเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้เป็นลำดับๆ จึงเป็นการศึกษา วิเคราะห์ตอนที่ว่าด้วยสถานภาพของเทวดาในพระพุทธศาสนา

๒.๕ หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์เกิดเป็นเทวดา

“คัมภีร์ฤคเวท” ซึ่งประมาณว่าเกิดขึ้นมาแล้วก่อน ๗๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล เนื้อหาในคัมภีร์ ส่วนใหญ่เป็นบทสรรเสริญเทพเจ้า ซึ่งในยุคนี้มีเทพเจ้ามากมาย ตามคัมภีร์พระเวทนั้น มีชื่อเทพเจ้าที่อยู่ในฐานะให้คุณหรือโทษแก่มนุษย์อยู่มาก เทพเจ้าที่ให้คุณ ได้แก่ ดายุสเทพ อัสนีเทพสุริยเทพ อุษา เทพ วาตะเทพ และปฐวีเทพ เทพเจ้าที่ให้โทษ ได้แก่ วรตะเทพ รักษะเทพ วลาหกะเทพ เป็นต้น บทบาทหน้าที่ของเทพเจ้าของชาวอารยันนั้นมีความแตกต่างกัน มีเทพเจ้าบางองค์ทำหน้าที่รักษา ธรรมชาติเพียงอย่างเดียว และเทพเจ้าบางองค์ก็มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ซึ่ง สามารถแยกประเภทของได้ดังนี้

๑. เทพเจ้าที่สถิตย์อยู่บนสวรรค์ ได้แก่ ทยาอุส มิตระ อุษา สุริยะ วิชาญสวตระ ปุชัน อัศวิน วรณ (พินุณ) เทวีอุสา เทวีราตรี เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วรณ เป็นเทพสำคัญเคียงคู่พระอินทร์เป็นผู้ควบคุมให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามกฎของจักรวาล เช่น ให้ท้องฟ้าและแผ่นดินอยู่แยกจากกัน ดวงอาทิตย์ฉายแสงในท้องฟ้าและโคจรไปตามวิถี ดวงจันทร์ ส่องสว่างในราตรี ดาวปรากฏให้เห็นในเวลากลางคืนและหายไปเวลากลางวันแม่น้ำ ไหลลงสู่ทะเล แต่ทะเลไม่เต็มเป็นผู้ดูแลความเป็นไปในโลก ไม่มีความลับใดๆ จะรอดพ้นไปจากการล่วงรู้ของ พระองค์

อุษาเทวี เป็นธิดาของท้องฟ้า เกิดใหม่เป็นประจํา ทุกวันจึงเป็นสาวอยู่ตลอดเวลา และเป็น อมตะ ไม่มีวันร่วงโรย ปรากฏกายจุดเดิมทุกวัน ไม่เคยละเมิดกฎธรรมชาติหรือปวงเทพเจ้าเลยและจะเป็นเช่นนี้ต่อไปในอนาคตกาล การปรากฏของอุษาเทวีบั่นทอนชีวิตให้มวลสัตว์โลกให้สั้นลง มีความใกล้ชิดกับสุริยะเพราะเป็นผู้เบิกทางให้สุริยะ

๒. เทพเจ้าที่สถิตย์อยู่บนอากาศ ได้แก่ อินทระ ตรีตะ อา ปตยะ อปาม นปาท อหิ พุทธ นยะ อชาเอกปิต มาตริสวัน วายุและวาตะ พรชัณยะ อาภัสระ รุททะ มาร์ต เป็นต้น ซึ่งมีดังต่อไปนี้

พระอินทร์ เป็นเทพสำคัญที่สุดในสมัยฤคเวท เดิมเป็นเทพแห่งพายุฝน มีหน้าที่ปราบพฤต ราชูรซึ่งเป็นอสูรแห่งความแห้งแล้งและความมืด ไข้ วัชระ หรือสายฟ้าสังหารพฤตราชูร หลังสังหาร แล้วสายน้ำ ก็หลั่งไหลมาและเกิดแสงสว่างบนโลกชาวอารยันจึงเป็นหนี้บุญคุณพระอินทร์มาก เพราะ ต้องอาศัยน้ำ ฝนจึงต้องสวดอ้อนวอนเอาใจเป็นพิเศษ

วายุ เป็นลูกของนางทิตี ซึ่งเคยเป็นศัตรูกับพระอินทร์ แต่เมื่อนางไปบำเพ็ญตบะพระ อินทร์ได้มาปรณิบัติ นางจึงหายแค้น บอกว่าลูกที่เกิดมาจะให้เป็นมิตรกับพระอินทร์ แต่พระอินทร์ไม่ เชื่อคำ นางวันหนึ่ง นางทิตีหลับ โดยสลบเอาศีรษะไว้ทางทิศที่เคยเป็นปลายเท้าพระอินทร์จึงเข้าไปใน

ครรภ์ของนาง ใช้วัชระตัดลูกในครรภ์ออกเป็น ๗ ส่วน กลายเป็นลมตะวันตก ๑ ลมตะวันตก ๑ ลมเหนือ ๑ ลมใต้ ๑ ลมใน เทวโลก ๑ ลมในพรหมโลก ๑ ลมในอากาศ ๑ เมื่อคลอดแล้ว นางก็มอบลูกทั้ง ๗ ให้เป็นบริวารพระอินทร์ วายุ ได้ชื่อว่าเป็นบริวารที่ซื่อสัตย์ของพระอินทร์ แก้วกล้าเข้มแข็งในการรบ มีฟ้าแลบและฟ้าผ่าเป็นอาวุธ

๓. เทพเจ้าที่สถิตย์อยู่บนพื้นดินหรือพื้นโลก ได้แก่ อคนิ พฤหสบัติ โสมะ ปฐวีคังคายม เป็นต้น อคนิ เป็นเทพสำคัญที่สุดบนพื้นดิน เป็นบุคลาธิษฐานของไฟที่ใช้ในพิธีบวงสรวง การเป็นไฟบนพื้นดิน ก็คือเกิดจากการที่ไม้แห้ง ๒ อันเสียดสีกัน เป็นเทพองค์เดียวที่ได้ชื่อว่า คฤหบดีหรือเจ้าบ้านและบางครั้งก็ถือว่าเป็นแขกของทุก ๆ บ้านมีแหล่งกำเนิดบนสวรรค์ ต่อมาอินทรีตัวหนึ่งนำมาให้พระอินทร์ แล้วนำมายังพื้นดิน โสมะจึงได้ชื่อว่า “ราชาของพืชทั้งหลาย” และ “เป็นเจ้าแห่งป่า” น้ำโสมเป็นเครื่องดื่มที่ฤทธิ์แรง ทำให้ผู้ดื่มมีพลังกำลังพิเศษทำให้ผู้ดื่มมีชีวิตยืนยาวเป็นอมตะ เลยได้ชื่อว่า “อมฤต” โสมะยังมีอำนาจเป็นยารักษาคนป่วย ทำให้ตาบอดเป็นตาดี ง่อยเปลี้ยก็เดินได้

อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์ฤคเวทได้ขยายความเพิ่มเติมภายหลังว่า เทพเจ้าที่มีมากมายแตกต่างกันนั้น เป็นเพียงรูปรากฏหลายรูป แต่แท้จริงมีเพียงสิ่งเดียว และมีการเปลี่ยนแปลง การให้ความสำคัญแตกต่างกันตามยุคสมัยและกลุ่มสังคมของผู้นับถือต่อมาความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในศาสนาพราหมณ์ได้เปลี่ยนแปลงยกย่องเทพเจ้าที่สำคัญที่สุด ออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. พระพรหม เทพเจ้าผู้สร้าง

พระพรหมเป็นเทพผู้สร้างโลก ได้รับการยกย่องโดยพวกพราหมณ์ ให้มีฐานะเท่าเทียมกับพระวิษณุ และพระศิวะ ตำนานกล่าวว่าพระพรหมสร้างมนุษย์ จากอวัยวะของพระองค์ ซึ่งได้เกิดเป็นวรรณะต่างๆ ดังนี้ วรรณะพราหมณ์ เกิดจากเศียรของพระองค์ วรรณะกษัตริย์ เกิดจากปากของพระองค์ วรรณะแพศย์ เกิดจากส่วนท้องของพระองค์ วรรณะศูทร เกิดจากเท้าของพระองค์

บางตำรากล่าวถึงเริ่มแรกทรงเนรมิตมนุษย์มีขาข้างเดียว แต่ก็เห็นว่าเดินไม่สะดวกจึงสร้างมนุษย์มี ๓ ขา ดูเหมือนจะไม่พอพระทัยเพราะว่าเกะกะเกินไปไม่สวยงาม จึงทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาใหม่อีกครั้งให้มี ๒ ขา ที่ปรากฏจนทุกวันนี้

คังกรจารย์มีพรรณนาในเรื่องพรหมันหรือพระพรหมเทพเจ้าสูงสุดว่ามี ๒ ระดับ คือ

ก) พรหมันระดับสูง (ปรพพรหม) ทรงเป็นนามธรรม ทรงเป็นสภาวะที่บริสุทธิ์ จึงทรงอยู่เหนือคุณสมบัติและคุณวิเศษทั้งหลาย จึงทรงเป็นนิรคุณพรหมัน ดังนั้นจึงไม่อาจพรรณนาถึงพระองค์ได้ เพราะการพรรณนาถึงพระองค์ก็เท่ากับไปจำกัดคุณลักษณะที่ไม่จำกัดของพระองค์ทั้งนี้เพราะภาษามนุษย์เป็นภาษาสมมติ ติดในสมมติ เข้าใจกันด้วยความสมมติ จึงไม่อาจพรรณนาถึงสิ่งที่อยู่เหนือสมมติได้ ดังนั้น พรหมันจึงไม่อาจพรรณนาได้ (อนิรวจนียะ) ไม่อาจกำหนดได้(อมาตรา) พระองค์ทรงมีสภาวะเป็นความจริงแท้ (สตย) ความรู้แท้ (ชาน) อันหาขอบเขตไม่ได้(อนนต) เป็นจิต (จิตต) เป็นชีวิต (ชีว) เป็นความดีงาม (สุนทร) และเป็นบรมสุข (อานนท) นิรคุณพรหมถึงแม้จะเป็นสภาวะที่บริสุทธิ์ อยู่เหนือคุณสมบัติและคุณวิเศษต่าง ๆ แต่ถึงกระนั้นพระองค์ก็เป็นรากฐาน เป็นบ่อเกิดของสิ่งต่าง ๆ และปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลก

ข) พรหมันระดับต่ำ (อปรพพรหม) ทรงเป็นรูปธรรม ทรงถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติและคุณวิเศษต่าง ๆ จึงเป็น สคฺนพรหมัน ดังนั้นพระองค์จึงทรงสร้างโลก รักษาโลก และทำลายโลก อันเป็นที่มาของตรีมูรติในศาสนาฮินดู ทรงกำหนดชะตากรรมของคนและสัตว์ ดังที่เรียกว่า พรหมลิขิตทรง

เป็นเจ้าของกฎแห่งกรรม และกฎศีลธรรม ทรงเป็นสัพพัญญู (Ommiscent) สรรพาทิภู (Omnipresent) และสรรพเดช (Omnipotent) ทรงสถิตอยู่ในที่ทุกแห่ง พระพรหมระดับนี้ท่านคังกราจารย์เรียกว่า พระศิวะหรือพระอิศวร การที่ได้พระนามว่าอิศวร ก็เพราะการสร้างโลกนั่นเอง

ดังนั้น การสร้างโลกและพระอิศวรจึงเป็นของคู่กัน ส่วนการสร้างโลกนี้ขึ้นมาบางตา ราก็ว่าเพื่อตอบแทนคนดี แต่บางตา ราวว่า พระศิวะไม่ได้ตั้งใจสร้างโลกนี้ขึ้นมา แต่เป็นผลพลอยได้จาก ความสนุกสนานของพระองค์ กล่าวคือ พระองค์ทรงเล่นอย่างสนุกสนานที่เรียกกันว่า ปางศิวนาฏราชแล้วโลกก็บังเกิดขึ้น คังกราจารย์มีความเห็นว่า พระพรหมทั้ง ๒ ระดับนี้เป็นองค์เดียวกัน โดยอปรพรหมเป็นส่วนหนึ่งของ พรพรหม จำลองมาจากพรพรหม ดังนั้นพรพรหมจึงเป็นพรหมองค์แท้ เป็นความจริงขั้นปรมาตม์ ส่วน อปรพรหมเป็นพรหมเทียม หรือพรหมสมมติ จริงในขั้นสมมติ แต่ไม่จริงในขั้นปรมาตม์

สรุปแล้ว พรพรหมเป็นนามธรรมอยู่เหนือคุณสมบัติและคุณวิเศษต่าง ๆ อยู่เหนือโลก ผัสสะ และโลกปรากฏการณ์ เหนือกาลและเทศะ บริสุทธิผุดผ่อง เป็นโลกุตระ เป็นอมตะตลอดไปแต่อปรพรหมทรงเป็นรูปธรรม ทรงพร้อมด้วยคุณสมบัติและคุณวิเศษทั้งปวง เช่น ทรงสร้างโลก รักษาโลก และทำลายโลก ทรงเป็นเจ้าของกฎแห่งกรรม และกฎศีลธรรม ทรงเป็นสัพพัญญู (Ommiscent) สรรพาทิภู (Omnipresent) และสรรพเดช (Omnipotent) ทรงเป็นอมตะ ทรงสถิตอยู่ทั้งในโลกและนอกโลก ทรงจำลองมาจาก พรพรหมจึงทรงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกผัสสะและโลกโลกุตระ คังกราจารย์ถือว่า พรหมนั้นเท่านั้นที่จริงแท้ นอกจากพรหมนั้นแล้วก็ไม่มีสิ่งที่แท้จริง สิ่งที่แท้จริงมีเพียงอย่างเดียว โลกและสรรพสิ่งไม่ใช่สิ่งที่แท้จริง เป็นเพียงปรากฏการณ์ของพรหมนั้นด้วยอำนาจมายา ซึ่งเป็นอำนาจแฝงอยู่ในพรหมนั้น ทั้งนี้ก็เกินไปตามหลักของพระเวทและอุปนิษัตที่บรรยายลักษณะของพรหมนั้นไว้ว่า “เป็นที่รวมแห่งความจริงแท้ทั้งปวง” จึงไม่มีสิ่งที่จริงอื่น ๆ อีก นอกจากพรหม อันเป็นหลักใหญ่ของปรัชญาอโรวตะ เวทานตะของคังกราจารย์ที่ว่า “ความจริงมีเพียงหนึ่งไม่มีสอง”

๒. พระวิษณุ คือ เทพเจ้าการรักษา

พระวิษณุ หรือเรียกอีกอย่างว่า พระนารายณ์เป็น ๑ ใน ๓ มหาเทพ มีหน้าที่คุ้มครองแลดูแลรักษาทั้ง ๓ โลกตามความเชื่อของชาวฮินดู จากคัมภีร์พราหมณ์ รูปร่างลักษณะมีพระวรกายจะมีสีที่เปลี่ยนไปตามยุค ฉลองพระองค์ดั่งกษัตริย์ มีมงกุฎทอง อาภรณ์สีเหลือง มี ๔ กร ถือ สังข์จักร ตรีศูดา แต่ที่จะพบเห็นได้บ่อยที่สุดคือถือ จักร สังข์ ศูดา ส่วนอีกกรจะถือ ดอกบัวบ้าง หรือไม่ถืออะไรเลยบ้าง

พระวิษณุ เทพผู้คุ้มครองโลก ความเชื่อของชาวฮินดูปัจจุบันพระองค์ คือเทพผู้ทำหน้าที่บริหารหรือผู้คุ้มครองโลกที่สำคัญ จากคัมภีร์พราหมณ์ คัมภีร์พราหมณ์ปุราณะกล่าวไว้ว่า

“พระปรเมศวร” (พระศิวะ) เป็นผู้สร้างพระวิษณุ เหตุมาจากทรงมีพระประสงค์จะสร้างสวรรค์และโลก ซึ่งถือว่าเป็นงานใหญ่นัก จึงได้ทรงต้องการผู้ช่วย โดยการนา หัตถ์ซ้ายมาลูบหัตถ์ขวา จึงบังเกิดเป็นเทพชื่อ “พระวิษณุ” หรือ “พระนารายณ์” พระปรเมศวร ได้สอนศิลปะด้านต่าง ๆ ให้กับพระวิษณุ คัมภีร์มหาภารตะ เล่าไว้ถึงพระนารายณ์แต่เดิมคือฤาษีตนหนึ่ง ต่อมาได้รับการขอรับรองจากเหล่าเทวดาให้ช่วยปราบอสูรที่สร้างความเดือดร้อน ฤาษีทั้งสองจึงได้รับปากช่วยเหลือโดยได้ออกรบกับอสูรจนได้รับชัยชนะ จึงได้รับความเคารพนับถือจากเหล่าเทวดา ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนจนภายหลัง

ฤษีนารายณ์ได้ออกเดินทางไปบำเพ็ญตบะยังหิมาลัยจนบรรลุผลเป็นพราหมณ์ (ผู้รู้แจ้งทุกสิ่งในโลก) และได้เป็นผู้นำเหล่าพราหมณ์ในเวลาต่อมา จากการยกย่องบูชาตลอดที่ผ่านมามีคนรู้จักในนาม “พระวิษณุ(นารายณ์)” พระนามของพระวิษณุ พระนารายณ์

ชานจากความแตกต่างกันตามความเชื่อ พระนามตามฤทธีอำนาจ และตามเหตุการณ์ที่ต่างกันตาม กาล อาทิ อนันตะ ไม่สิ้นสุด จตุรภุช มี ๔ กร มุราริ เป็นศัตรูแห่งมูระ นระ (นระ) ผู้ชายนารายณ์ ผู้ที่เคลื่อนไปในน้ำ ปัญญาบุตร พระผู้ทรงอาวุธทั้ง ๕ อย่าง ปี ตามพร ทรงเครื่องสี่เหลี่ยม ทโมทร มีเชือกพันเอาไว้รอบเอว กฤษณะ โควินทะ โคบาล ผู้เลี้ยงวัว ชลศายิน ผู้นอนเหนือน้ำ พระพิฆณุหรือผู้สวณ อนันตไศยน นอนบนอนันตนาคราช ลักษณะดี ผู้เป็นสามีของพระลักษมี วิษวंबर ผู้คุ้มครองโลก สวยภู เกิดเอง เกศวะ มีผมอันงาม กิริติน ผู้ใส่มงกุฏ พระวิษณุ พระนารายณ์ ทรงประทับบนสวรรค์ เรียก ไวกุณฐ์ พาหนะ คือครุฑ พระวรกายสีนิล ฉลองดั่งกษัตริย์ มีมงกุฏ อภรณ์สี่เหลี่ยม มี ๔ กร ถือ สังข์ จักร ตริศ คทา บ้างก็กล่าวไว้ว่าทรงถือ ดอกบัว ลูกศร ดอกไม้ หรือเชือก บ่วงบาศ หรือสายฟ้า อาวุธประจำ ที่ใช้ คือ สังข์ จักร คทา ธนู และพระขรรค์ โดยปรกติ พระวิษณุ จะทรงประทับอยู่ที่เกษียรสมุทร โดยส่วนมากจะทรงบรรทมอยู่บนหลัง อนันตนาคราช โดยมีพระชายาคือพระลักษมีมหาเทวี คอยเฝ้าดูแลปรนนิบัติอยู่ข้างๆเสมอ พาหนะของพระวิษณุคือ พญาครุฑ

๓. พระศิวะ เทพเจ้าการทำลาย

พระอิศวร หรือ พระศิวะ หรือชาวจีนเรียกว่า พระยกอ่องซ่งเต เป็นเทพตามความเชื่อของชาวฮินดู มีพาหนะ คือ โคเผือก ชื่อว่า อสุภราช พระอิศวรเป็นมหาเทพแห่งการทำลาย มีกายสีขาว แต่พระศอกเป็นสีดำ เพราะเคยดื่มยาพิษ มีพระเนตรถึง ๓ ดวง ดวงที่ ๓ อยู่กลางพระนลาฏ ซึ่งตามปกติจะหลับอยู่ เนื่องจากพระเนตรดวงที่ ๓ นี้ มีอำนาจร้ายแรงมาก หากลืมขึ้นเมื่อใดจะเผาผลาญทุกอย่างให้มอดไหม้ ประทับอยู่

ณ เขาไกรลาส อันเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล มีมเหสีคือพระแม่อุมา รูปลักษณ์ของพระอิศวร โดยมากจะปรากฏให้เห็นเป็นชายผมยาว มีพระจันทร์เป็นปิ่นปักผม มีลูกประคำ หรือกะโหลกมนุษย์ เป็นสังวาล มีงูเห่าพันรอบพระศอก นุ่งห่มหนังเสืออันเป็นเครื่องนุ่งห่มของฤๅษี การบูชาพระอิศวรจะกระทำ ได้โดยการบูชาต่อศิวลึงค์อันเป็นสัญลักษณ์แทนตัวพระองค์นั่นเอง พระอิศวรมีทำร้ายราอันเป็นการร้ายราของเทพเจ้า เรียกว่า ปางนาฏราช เมื่อแปลงกายลงไปปราบฤๅษีที่ไม่ประพฤติตนอยู่ในเพศดาบส ซึ่งต่อมาชาวฮินดูได้ถือเอาทำร้ายรานี้เป็นต้นแบบของการร้ายราต่าง ๆ มาตราบนับปัจจุบัน

บทบาทความสำคัญ พระศิวะทรงเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ในจักรวาล พระองค์จะทรงประทานพรวิเศษให้แก่คนผู้หมั่นกระทำความดี และยึดมั่นในศีลธรรมเท่านั้น หากผู้ใดประพฤติเพื่ออุทิศถวายแก่พระองค์แล้วปรารถนาสิ่งพิเศษใด ๆ ก็ให้พรนั้น พระศิวะจะประทานสิ่งพิเศษให้ในไม่ช้า แต่เมื่อได้พรสมปรารถนาแล้ว วันหน้าหากกระทำผิดไปจากความดีงามคนผู้นั้นจะเกิดวิบัติในชีวิต พระศิวะเทพผู้จะกลายเป็นเทพผู้ทำลายทันที มีความเชื่อกันว่าพระศิวะนั้นสามารถช่วยปัดเป่ารักษาเยียวยาอากาศเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ได้อย่างมหัศจรรย์นัก หากผู้ใดที่เจ็บป่วยหรือต้องการขอพรให้คนในครอบครัวหายเจ็บไข้ได้ป่วย หากบวงสรวงบูชาและขอพรจากพระศิวะ ก็มักปรากฏว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นจะถูกปัดเป่าให้หายไปได้โดยสิ้นในเร็ววัน ผู้ที่มีความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นในทางใด หากบวงสรวงบูชา ขอพรให้พ้นทุกข์ พระศิวะก็จะประทานพรให้ผู้นั้นได้พ้นจากห้วงแห่งความทุกข์ได้เช่นกัน

ดังนั้น สรุปได้ว่า ในศาสนาพราหมณ์ได้กล่าวถึงเทพเจ้าไว้หลายองค์มีมากมายประเภทของเทพส่วนมากจะเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น เกี่ยวกับดิน ฟ้า อากาศ เป็นเทพผู้สร้าง ผู้ทำลาย และผู้สร้าง เทวดาแต่ละองค์มีหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามฤทธิ์เดชของเทวดานั้น

๒.๖ การจุติของเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

การจุติของเทวดานั้น คือ การเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เทวดาทั้งหลายผู้สถิตเสวยสุขอยู่ ณ สวรรค์ชั้นต่างๆ ย่อมต้องมีการจุติหรือการตายไปจากสวรรค์เช่นเดียวกับมนุษย์ทั้งหลาย การที่มนุษย์เราที่เกิดมาก็จำเป็นต้องตาย ไม่ว่าจะเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นใด ย่อมต้องมีการจุติหรือการตายไปทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการจุติของเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) การจุติของเทวดาในปาฏิสุตตร

ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิสุตตร ได้กล่าวถึงสาเหตุของการจุติของเหล่าเทวดาไว้ดังนี้

๑. ด้วยสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ หมายถึง เทวดาผู้มีบุญมาก ดำรงอยู่บนสวรรค์ครบตามเกณฑ์อายุของสวรรค์ชั้นนั้นๆได้แก่เทวดาองค์ใด เคยสร้างกามาวจรกุศลกรรมมาช้านาน ครั้นมาอุบัติเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์เทวโลก ด้วยเดชแห่งกุศลกรรมที่ตนทำ ไว้แต่หนหลัง ก็เสวยทิพย์สมบัติอยู่นานจนครบอายุทิพย์ในเทวโลกชั้นที่ตนอุบัติเกิดอยู่นั้น ครั้นหมดอายุทิพย์แล้วก็จุติ การจุติเช่นนี้เรียกว่าอายุขัย คือจุติไปเพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ดังข้อความในทีฆนิกาย ปาฏิสุตตรกล่าวไว้ว่า

สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนานๆโลกนี้กลับเจริญขึ้น เมื่อโลกกาลังเจริญ
ขึ้นวิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้น สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งผู้จุติจากพรหม
โลกชั้นอาภัสระ เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ มาเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า
นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตุเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจาก
ร่างกาย เทียวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

๒. ด้วยหลงลืมสติ หมายถึง เหล่าเทวดาที่หลงเพลิดเพลินกับความสนุกสนานหรือการละเล่นต่างๆ จนทำให้เป็นเหตุที่ทำให้เทวดาต้องจุติจากชั้นนั้นๆดังข้อความในทีฆนิกายปาฏิสุตตร กล่าวไว้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีเทพเหล่าหนึ่งชื่อจิตทาโภสิกะ เทพเหล่านั้นหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เพราะความหลงลืมสติ จึงพากันจุติจากชั้นนั้น

การจุติของเทวดาในปาฏิสุตตรนั้นเกิดจากที่เทวดาในชั้นนั้นๆได้สั่งสมบุญจนได้มาเกิดเป็นเทวดาแต่เมื่อหมดบุญที่ได้กระทำ บาเพ็ญไว้แล้วก็ต้องไปจุติยังสถานที่อื่นเป็นต้น

๒) การจุติของเทวดาในปัญจบุพพนิมิตสูตร

ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตะกัฏได้กล่าวถึงเรื่องบุพพนิมิต ๕ ประการในเวลาทีเทวดาทั้งหลายจะจุติจากสวรรค์ หรือในเทวโลกดังข้อความในปัญจบุพพนิมิตสูตรได้กล่าวไว้ว่า ภิคุทั้งหลาย ในเวลาที่เทพบุตรจะจุติจากหมู่เทพ ย่อมปรากฏบุพพนิมิต ๕ ประการ คือ

๑. ดอกไม้ที่ประดับเหยวแห่ง
๒. พัสตราภรณ์ที่สวมใส่หมองจางลง
๓. เหยื่อไหลออกจากรักแร้
๔. ผิวพรรณเศร้าหมองปรากฏที่กาย
๕. เทพบุตรนั้นจะหมดความยินดียินดีในทิพยสมบัติของตน

การจุติหรือการตายของเทวดานั้นเมื่อหมดบุญที่ได้สั่งสมไว้เมื่อหมดบุญตายไปแล้วลงสู่อบายภูมิ หรือหลงเพลินกินบุญเก่าจนหมดสิ้นก็จะมาเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นไม่ได้เพราะภูมิมนุษย์เป็นภูมิของผู้มีบุญบ้างบาปบ้างถ้าไม่มีบุญเหลืออยู่เลยก็ไม่มีเชื้อแห่งกรรมนำมาปฏิสนธิบังเกิดเป็นมนุษย์ได้ เทวดาที่เรารู้จักและเข้าใจว่าท่านเหล่านั้นมีอำนาจพิเศษต่าง ๆ ก็มีรากฐานมาจากมนุษย์คือผู้ที่สมัยเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ได้ บำเพ็ญคุณงามความดีให้ท่าน ทำบุญ หรือรำลึกได้ในกุศลกรรมอยู่เสมอ เช่นเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็สักแต่เป็นสัตว์เพราะเศษกรรม แต่นิสัยใจคอยังพอรำลึกถึงความดีบุญกุศลอยู่ได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นคนเชื่อศาสนาไหนหรือสัตว์ประเภทใด เมื่อตายลงไปก็จะมาบังเกิดเป็นเทวดาทันทีด้วยพลังแห่งคุณงามความดีที่กระทำ ไว้ คุณงามความดีนั้นนั่นเองเป็นทิพย์

นิमितความสุขสบายเพลิดเพลินเจริญใจให้เทวดาเสวยทิพย์กามารมณ์อยู่ทุกเมื่อ เป็นสิ่งที่ได้แสดงให้เห็นว่าเพราะบุญกุศลคุณงามความดีนี้เองที่เป็นเหตุให้คนธรรมดาสามัญได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ ดังพุทธดำรัสว่า “สัตว์ทั้งปวงจักตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลบุญและบาป คือผู้ทำบาปจักไปนรก ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์”

สรุปความได้ว่า การจุติของเทวดานั้น คือ การเคลื่อนจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเทวดาทั้งหลายผู้สถิตเสวยสุขอยู่ ณ สรวงสวรรค์ทุกชั้นฟ้า ย่อมมีการจุติ คือต้องตายไปจากสวรรค์เทวโลกเช่นเดียวกับมนุษย์เราที่เกิดมาก็จำเป็นต้องตาย